

ETH DIARI

Numerò 118
Diuendres 28 de mai 1999

HUELHETON

DIARI

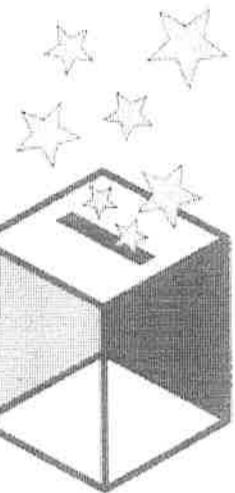
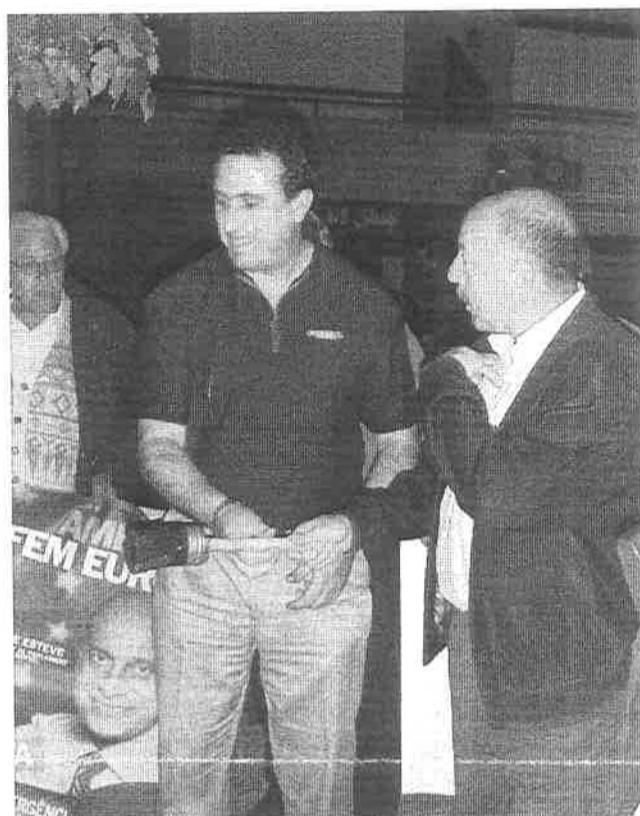
D'ARAN

Prètz: 50 pessetes

COMENCE ERA CAMPANHA ELECTORAU

Partit dels Socialistes de Catalunya—Progrés Municipal de Catalunya—Unitat d'Aran-Gent d'Aran

AUÉ, TÀS
ZÉRO ORES

Convergència Democràtica Aranesa—
Partit Nacionalista Aranés

Agropacion d'electors Amassadi per Aran

UNION POPULAR ARANESA CONTRA ETH DIARI

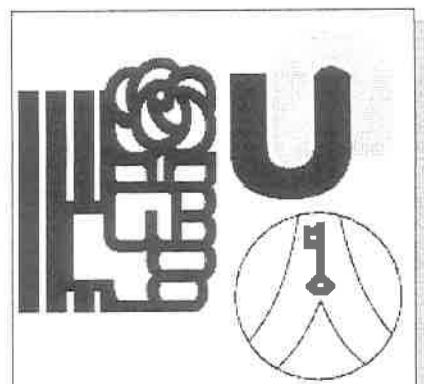
ACIU I ANAUE ERA FÒTO DERA PRUMÈRA EMPEGADA DE CARTELHS D'UNION POPULAR ARANESA, QU'EN SENHAU DE PROTÈSTA NON PUBLICAM. DELÀNET, ETH NÒSTE DIRECTOR JOAN-RAMON COLOMINES-COMPANY, DEMPÙS DEMANAR EXPLICACIONS, EN PLÈN CARRÈR, DE PER QUÉ UN GROP DE MILITANTS D'UNION DEMOCRATICA ARANESA ENTTESTADI PETH SENHOR CARLOS NART E DETH PP, ETH SENHOR JAVIER CARDONA, AUEN DETERIORAT ETH PANNÈU INDICATIU DETH DIARI EMPEGANT-I CARTELHS E LANÇANT-I TERRA E PÈIRES, SIGUEC MENAÇAT PETH CANDIDAT SENHOR SALGUEIRO.

ETH PERIODISTA COLOMINES-COMPANY A PRESENTAT UA DENÒNCIA ARA GUÀRDIA CIVIU DE VIELHA PES MENACES FISIQUES.

ETH DIARI DENÒNCIE PUBLICAMENT AGUESTA ACTITUD E CANCÈLLE TOT TIPE DE COMPROMÍS PERIODISTIC TAMB ETH SENHOR CALBETÓ, ENQUIA UN ESCLARIMENT DERA COALICION SUS ERA ACTITUD DES SÒNS CANDIDATS.

HARAM MÈS
PERA CULTURA VIUA COMA
CAMIN D'INTEGRACION E
CONVIVÉNCIA

Partit dels Socialistes de Catalunya—Progrés Municipal de Catalunya—
Unitat d'Aran-Gent d'Aran

PRESENTACION VADEMECUM ARANENSE DE JÈP DE MONTOYA

22-04-99

Extrait der autor entà ETH DIARI

Quan Jèp me demanèc d'intervier ena presentacion dera sua òbra me hec illusion; m'agradèc sustot perque d'aguest forma podia auer ua petita contribucion ara òbra.

Vademecum Aranense presente es caracteristiques des òbres fonamentaus; d'aqueres que mèrquen un punt d'infexion entre es plantejamens culturaus anteriors e posteriors. Desatarà tres coesions dera òbra que beneficien sense cap tipe de doblet eth plantejament actuau e de futur dera literatura e dera escritura publica aranesa. Presente era coesion en temps en tot començar era antologia ena edat mieja e en presentar tot eth còrpus escrit aranes coma un hèt damb sentit, equilibrat, damb personalitat. Era nòsta ei ua comunitat culturau d'origen medievau. Era cultura aranesa e era cultura europèa se gestèren ena edat mieja; es valors e eth pensament qu'ara auem, aqueri valors e pensaments que mèrquen es plantejamens sociaus e politics, comencen damb claretat enes sègles X-XI e XII. Es trobadors e es catars son en origen dera nòsta civilizacion e tant es uns com es auti son un fenomèn basicaments occitan que s'estenec, ena formacion deth pensament, entas autes cultures e que facilitèc era creacion d'un tipe de mentalitat, d'escòla intellectuau, de manera d'enténer era vida e es relacions qu'arribarà enquis nòsti dies e qu'exportarà aguest pensament per tota Euròpa. En *Vademecum* de Jèp i trapam es nòsti escritors medieaus que sense cap doblet aperten ath collectiu selècte des trobadors. En *Vademecum* i trobam es nòsti trobadors.

Occitània ei geograficament centrada en sud europèu; es montanhes an servit entà júnher mès que non pas entà desseparar, e laguens d'aguest conglomerat interpirenenc era Val d'Aran aucupe un lòc centrau, ei clau deth Pirenèu.

Figures importants dera epòca viuràn a shivau des dus costats deth Pirenèu. Figures indisputables, que deisharàn mèrca clara en tot eth futur pensament d'Euròpa, passaràn d'un costat ar aute sense considerar que gessen de casa sua. S'expressaràn indistintament enes dus costats, estudiaràn en quinsevolh des dus, viuràn enes dus. Veigam per exemple eth cas de Gerbert d'Aurilhac en sègle X, deth quau ara se'n celèbre eth millenari, que siguec Papa en Roma damb eth nom de Silvestre II. Aprenguec en Catalonha, en sud des Pirenèus, mès ère d'origen e de prumèra formacion occitana, deth nòrd des Pirenèus. Deth mèn punt d'enguarda se tracte d'un Papa occitan. Enes sègles X e XI er occitan ei emplegat des de Lemotges enquia València e der Atlantic enquis Aups. Ei era epòca des prumèrs trobadors, qu'empleguen era madeisha lengua damb uns minims acòrds lingüistics entà tot eth territòri. Existís ua unitat lingüistica, era *koiné*, en tota era grana Occitània e nosati en formam part; son es començaments deth nacionalisme. D'aquiu precisament ce qu'ei important d'auer començat eth *Vademecum* en aqueres luenhanes epòques. Eth sentiment der amor entenut co-

ma l'entenem ara ei ua invencion deth sègle XII, ei un producte dera cultura des trobadors. Es aspèctes fonamentaus dera nòsta civilizacion encara vius s'inicien en aqueth moment; per exemple, era hemna non ei considerada coma inferior ar òme; se da fòrça importància ath païs natau; era critica sociau ei ben considerada; era reflexion sus era naturalesa humana ei correnta; es costums; era politica pren importància en debat public; nèish era luta de classes; Occitània ei ua nacion en formacion...

Èm enes començaments dera cultura occidentau; es modèus des trobadors seràn imitats pes territoris de França, Alemanha, Itàlia, Catalonia, Castelha, Portugau...

Eth desgraciat resultat dera batèsta de Muret arturarà era fòrça creativa e intellectuau d'Occitània. Tota era fòrça mostrada peth movement catar e era extraordinària aportacion trobadoresca vierà talhada d'arraïtz. Aqueth inici de pensament e cultura dràsticamente talhat entà occitans se continuà alternativament en Catalonia a on s'articularà enes ans a seguir es fonaments dera nacion catalana. Ramon Llull, que damb 27.000 planes escriptes articula eth catalan literari e da ath catalan era condicion de lengua de cultura, que comence a diferencià-se deth rèste dera unitat occitana, o Arnau de Vilanova, hilh de Provença, maridat en Occitània, mètge de reis e Papes, qu'en 1229 siguec enviat per Jaume II, de qui ère conselhèr, a veir eth rei de França entà tractar era qüestió dera Val d'Aran. Toti eri son, intellectuaments parlant, hilhs des trobadors, talaments coma en sigueren Bernat Metge, Ausiàs March e Luis Vives; ei a díder, tota era basa deth pensament intellectuau catalan. Es catalans son hilhs intellectuaus des trobadors. Es aranesi ne èm descendants direccetes. Dante (que sabie expressà-se en occitan) o sant Francés d'Assís, entre tanti d'auti, tanben descendissen d'eri. Ei per tot açò que n'ei tant d'important qu'en *Vademecum* i aparesquen Amanieu de Labroquera, Bertran Larade, Victor Cazes, Bernat Sarrieu, André Bouéry, Joan Benosa, mossèn Condò, Jusèp Sandaran e molti mès, e ei important qu'es començaments deth passèg literari siguen ena edat mieja, en moment de mès importància en neishement d'Occitània. Cau rebrembar qu'era nacion occitano-catalana siguec un hèt des de gèr enquia seteme de 1213, epòca ena qu'existeix eth nòsta trobador Arnaud de Comenges, que viuec es moments d'esplendor der espaci occitano-catalan en tot lutar contra Simon de Monfort, e que pòt èster considerat com un patriòta aranes.

E tot açò s'amasse damb era segona des coesions importants deth *Vademecum*: era coesion deth territòri. Es escrivans e era escritura publica referida en *Vademecum* non son es que vien limitadi pera frontèra deth Pònt de Rei damb França, frontèra arbitrària, artificiau, senon aqueri qu'aperten ara madeisha varietat dialectau e que formen part d'ua bona partida deth Comenges. Jèp de Montoya intuís e insinué eth *continuum* dera nòsta literatura damb tota era literatura comengesa... e d'aquiu ei evidentia era simplificacion de passar a tota era literatura gascona e d'aquiu entà tota era literatura occitana. Ei eth pas de

coesion que mos includís en ua des literatures mès prestigioses e qualitatius deth mon, tant ena istòria coma ena actualitat, donques que coma se siguesse era renauacion continua dera edat mieja trobadoresca en Occitània, en aguesti moments se seguís produint ua literatura de grana qualitat. E atau demore emmarcada era nòsta literatura coma era localizacion, era concrecion en nòste petit païsan dera literatura de Bodon, de Frederic Mistral, de Marcabrun, de Pèir de Garròs, de Camelat, de Simin Palay tà cità-ne bèth des que ja non i son, o de Max Roqueta, de Roger Lapassada o de Pèire Bèc entre es qu'encaixa creen, entre tanti e tanti d'auti; des boni es mielhors.

E era tresau coesion d'aguest grana òbra ei era coesion lingüistica; Aquera que mèrque eth punt qu'acabe damb er confrontament des darrers ans. Se pòt proclaimar que ath delà deth *Vademecum* s'an acabat es trincaments ena Val d'Aran pes convencions lingüistiques, en tot assomir ua linia soleta entà toti. Ei era coesion lingüistica. Ac certifiquen era norma ortografica emplegada en *Vademecum* e era presència deth Sr. Frederic Verges en aguest taula de presentacion. Inicièrem, hè quauqui ans eth finau de segle damb un confrontament que afectau era consolidacion dera lengua en territori e poderam iniciar eth tresau mileni damb un acòrd fòrça majoritari, quasi unanim, en tot dar ua clara imatge de serenitat e de capacitat dialogant. Un pòble tant petit non pòt mantier eternament enfrontaments semblants sense afectar sensiblement era lengua en era madeisha, en sòn fondament. Segur que en gesseram toti beneficiats. Diferéncias en seguiran existint, mès ei ben possible que per molti ans prime era reflexion e eth diàleg peth dessús dera disputa e dera confrontament.

Era coesion lingüistica deth *Vademecum* ben manifestada per hèt d'auer transcrit es tèxtes ena sua grafia original e emplegar era grafia tradicional, era grafia adoptada pera Generalitat de Catalonia er an 1983 ena presentacion e descripcio deth trebalh. En sòn moment, cada escritor, cada persona qu'emplegue er aranes escriuec coma creiguie qu'ère milhor e segontes es patrons imperants dera epoca. Aguestes an d'èster postures respectables en temps; non podem questionar a Mossen Condò pera grafia qu'empleguèc. Ara cau emplegar era grafia mès difosa, era soleta que utilisen es mainatges ena escòla; aquera qu'a major implantacion sociau. Mès calie que es tèxtes, en *Vademecum*, siguessen transcrits ena sua grafia original, entà non traïr; entà non pèrder arren dera expression originària. Guaires viatges auem vist lamentà-se as estudios des diuèrses literatura pera dificultat qu'an en trapar òbres originals, donques que es versions difoses acostumen a èster corregides e..., bèt'ac a saber. Se Jèp auessse transcrit es tèxtes en ua auta grafia qu'era original eth sòn trebalh aurie perdut fòrça genuitat, era qualitat e er origen aurien près un cèrt contengut doubtós. Paralellamente, guaire temps hè que dure er enfrentament en occitania, entre es defensors dera grafia felibrena e es defensors dera grafia tradicionau? E guaires viatges s'a ignorat entre es felibres es òbres d'Alibèrt e entre es

tradicionaus es òbres de Mistral? E toti dus son Occitània, era bona Occitània, era milhor... E guaires e inutiles ignoràncies auem patit es uns des auti? Eth temps d'aguesta discordia qu'ei passat ena Val d'Aran. Qu'ei acabat.

E poderia estené-me encara mès ena exaltacion de moltes autes qualitats que presente aguest *Vademecum*; ena descripcion de d'auti mèrits coesionadors; mès abusar dera paciència deth public ei ua accion pòc intelligentia e per aguest motiu sonque les citarè peth dessús: i traparatz era satisfaccion de descobrir tèxtes que jamès auiez imaginat e que son inèdits; i traparatz eth païs, era patria, era nacion, eth nacionalisme; i traparatz tèxtes e autors enes que vos i reconeisheratz e reconeisheratz eth vòste territori e i traparatz eth plaser de liegè-les; e i trobaratz a toti es qu'an escrit, n'i an mès de cent, o quasi toti, donques que es mès recents, es mès joeni e es mès desconeishuts aurau de demorar era edicion deth *Vademecum* II.

Finauments voi senhalar que Jep a auut era amabilitat de considerar que quauque escrit mèn auie era significacion de besonh entà figurar en aguest òbra e per aquerò entà acabar, cometerè er atreviment, dilhèu sobèrbi, de en nòm de toti aqueri qu'apareishem en *Vademecum* liéger un petit tèxte de Ismaël Girard escrivan gascon qu'aurie gessut en aguesta antologia se eth territori referenciat auesse estat uns quilomètres mès enllà. Ismaël Girard fondaue, en 1945, damb Jean Cassou, René Nelli e Max Roqueta er Institut d'Estudis Occitans. Laguens deth "continuum" territoriog soggredit per Montoya, Ismaël Girard tanben pòt considerar-se un escritor aranes. Eth bocin que liegerè ei ua des explicacions mès clares, que jamès e auut, ara pregunta de perquè escriuem en aranes en ua epoca ena que sò mès simple ei escriuer en castelhan. Se ecriuviem en castelhan arribariem a mès gent, poderien liegèmos fòrça mès personnes. En castelhan era difusion serie mès fàcil; mès coma ditz Girard: Escriuem en aranes "per rasons naturaus, espontànees o aquerides que an auut per consequència era consciència que èm part d'ua comunautat umana damb caràcters determinats, a on era lengua represente eth signe distintiu ath còp carnau, espirituau e estetic, que parlà-la e escriuvi-la mos da eth miei d'èster fidèus a nosati e a tot eth nòste pòble e qu'auem eth déuer de servir-le"

Jusèp Loís
Sans Socasau

Editor e director : Joan-Ramon Colomines-Companys.
e-mail: jrcc@apdo.com
Informatica e dessenh: Marc Colomines i Nadal.
Equip de correctors: Pilar Barés e Xavier Guiuerez.
Equip comercial: Ramon Agulló i Teixidor.
Impression: Xerox's Document Center 220 ST d'ETH DIARI
en Viella.
Tirada: 1000 exemplars.

Editor ETH DIARI
Familia Colomines
Centre d'estudis VIVÈNCIA ARANESA
Avda Europa des Pirineus (Val d'Aran)
Carretera Doctor Manel Vilà
loc. 5
(Darrer edifici) Alh cant del Espai
25330 Viella - Val d'Aran
Telefon: 973641772
Fax: 973640871
E-mail: vivenciaranes@cctv.es

CONVERGÈNCIA DEMOCRATICA ARANESA
Garantia de Bona Gestión

